څېړنوال دکتور عبدالحکیم هلالی

د پښتو شعر د فونیمیکي الفبې

لارښود

Ketabton.com

پښتو ټولنه

۱۳۵۵

(c) ketabton.com: The Digital Library

څېړنوال دکتور عبدالحکیم هلالي

د پښتو ژبې د فونيميکې الفبې

لارښود

پښتو ټولنه - د ژبپوهنې څانګه

مهتمم: محمد شیرین سنګری

د پښتو ټولنې د خپرونو پرلپسې نمره «۲۱۷»

۱۳۸۵

(c) ketabton.com: The Digital Library

ښاغلی محمد داؤد د افغانستان د دولت رئیس او صدراعظم

پېژندګلوي

د (انګلیسي په پښتو) قاموس تر چاپېدو وروسته، د پښتو ټولنې تصمیم ونیو
چې د (پښتو په انګلیسي) قاموس هم د چاپ دپاره تیار کړي. ددې دپاره
چې لوستونکي په تلفظ کې مشکلات ونه ویني لازمه وګڼل شوه چې تلفظ په فونیمیک
توره ولیکل شي. د فونیمیک phonemic تورو د ټاکلو دپاره د پښتو ټولنې د ژبپوهانو
او علمي پوهانو یوې غونډې ته بلنه ورکړه چې فونیمیک توري تعیین او تثبیت کړي.
د تورو د ټاکلو نه پس، د ژبپوهنې لوی مدیر څېړنوال دکتور عبدالحکیم هلالي ته
وظیفه ورکړه شوه چې په دې باره کې یوه مفصله علمي مسوده ولیکي.
څرنګه چې د فونیمیک تورو په باب د علمي کمیټې فیصله وروستۍ پرېکړه ګڼله کېږي
هیله ده چې د ګډوډۍ د مخنیوي دپاره به محترم لیکوال ددې پرېکړې مراعات وکړي.
دا هم باید وویل شي چې د عربي غیر لازمو تورو لرې کول د تخنیک اړخ لري. په لاتیني تورو باندې
د پښتو د لیک اړولو په برخه کې د نني څېړنو، تجربو، تخنیکي او بیا نورو ملحوظاتو له مخې
د دولت له خوا ځانګړی تصمیم منل شوی او باید پرې کره تعمیم شي.

څېړنوال محمد صدیق روهي
د پښتو ټولنې رئیس

(c) ketabton.com: The Digital Library

فهرست

عنوان مخ

لــــومړی بـــرخه

۱ـ ســریزه ۱
۲ـ د پښتو ژبې منلې سوې فونیمیکه الفبې ۸
۳ـ د فونیمیکې الفبې احتیاطي توري ۱۱
٤ـ فونیمیکه الفبې او دخیلې عربي کلمې ۱۳
۵ـ دپښتو ژبې بشپړه فونیمیکه الفبې ۲۲

د وهـــــه بـــرخه

۶ـ د کوهستان شفق (بینوا) ۲۷
۷ـ لــنډۍ ۳۳
۸ـ خوږه به سبه وي (الفت) ۳۵
۹ـ لنـډۍ ۳۸
۱۰ـ سپوږمۍ (بېنوا) ٤۰
۱۱ـ لنـډۍ ٤٤
۱۲ـ ساقي (اجمل ختک) ٤۶
۱۳ـ سپوږمۍ (لایق) ٤۸
۱٤ـ محشـر (عبدالباري جهاني) ۵۱

سریزه

د پښتو ژبې رغيز خصوصيتونه د اوسني معمول ليك په مرسته په واقعي بڼه نه څرګندېږي. ددې علت دا دی چې :

۱) د پښتو ژبې په اوسني ليك کې ځينې واولونه د کامو په ځينو برخو کې کومې مشخصې علامې (ګرافيمونه) نه لري ، لکه : د { ژړل } کلمه چې د پنځو فونيمونو (رغيزو واحدونو) / ž-ə-r-ə-l / څخه جوړه ده، خو په ليك کې يوازې په درو توروو { ژ - ړ - ل } سره ليکله کېږي.

(۲) په اوسني ليک کې څو مختلف فونيمونه په يوه توري سره ليکل کېږي. د پښتو ژبې د بېلو بېلو فونيمونو (بېغيزو - واحدونو) لکه: /o/، /u/ او /w/ د پاره په اوسني مروج ليک کې يوازې يو توری { و } ستر. مثالونه يې په لاندې کلمو کې ليدلای شئ:

کور - /kor/

سور - /sūr/

خوړل - /xwarəl/

(۳) په مروج ليک کې د /a/ او /ə/ فونيمونو د پاره چې د کلمو په پای کې راغلي وي، يوازې يوه علامه { ه } ستر لکه:

زړه /zrə/

زړه /zara/

پسه /psə/

شپه /špa/

(٤) په اوسني ليک کې کله کله د يوه فونيم (بېغيز واحد) د څرګندولو د پاره دوه توري ليکل کېږي. د مثال په ډول، د{ او به}

(c) ketabton.com: The Digital Library

{اوړه}، {اوړ} کلمې چې په سر کې يې يوازې يو فونيم /o/ دی خو په ليک کې د غه يو فونيم په دوو توړو {ا + و} سره ليکل کيږي لکه:

اوبه - /obə/

اوړه - /oṛə/

اوړ - /oṛ/

په همدې ډول د پښتو ژبې د فونيمونو (بڼغيزو واحدونو) او ګرافيمونو (توړو) ترمنځ پوره سمون نه ليدل کيږي. قاموس ليکونکو د غه د پښتو ژبې د بڼغونو او ليک ترمنځ بېلتون درک کړی دی نو ځکه کوښښ يې کړی چې په قاموسونو کې د پښتو لغتونو د لوستلو دپاره يو ډول سيستم غوره کړي. محمد ګل مومند په خپل قاموس (پښتو سيند - ۱۳۱۶) کې د کلمو د لوستلو دپاره د مخففونو يو سيستم غوره کړی چې په لاندې ډول ښوول کيږي:

اخيستل - (م، مك، سامع، سا، حرمخ، سا)

ارزان - (مف، سا، مف، م، سا)

د پښتو قاموس ليکونکو بيا د پښتو سيند مرکب مخففونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

لنډ خو ساده کړي دي . په دې قاموس کې يې د کلمو د لوستلو د پاره
د داسې بسيطو توريو څخه کار اخيستى چې هر توري يې د هغو
حرکتو نو نمايندګي کوي چې اصلاً په عربي ژبه کې معمول دي، لکه

کوږ (ض، ج، س)

زړه (س، ز، س)

زړه (ف، ف، س)

په ظفر اللغات کې د کلمو د لوستلو د پاره د تلفظ پر ځای د کلمو
سيلا بيز بېلوالى ښوول سوى دى او په ځينو برخو کې پر سيلابونو
حرکتونه هم ښوول سوي دي، لکه :

ايشول - (اِ - شَ - وَلْ)

ابتدا - (اِبْ - تِ - دَا)

په پښتو ژبه (قاموس) کې چې په پېښور کې خپور سوى دى د کلمو
د لوستلو د پاره ديوه داسې ترتيب څخه کار اخيستل سوى چې په هيڅ
نامه يې نه سو نومولاى . ځکه چې کوم ټاکلى سيستم نه لري .
د کلمو د لوستلو د پاره کله د سيلا بيز بېلوالي څخه کار اخيستل سوى
او کله بيا د مطلوبې کلمې توري په جلا جلا ډول په قوس کې

لیکل سوي او حرکتونه یې ښودل سوي دي، لکه :

انډول :- (اَنډ + وَلْ)

استوګن :- (آ + سْ + تو + ګَ + نْ)

او داسې نور ...

دغه ډول د لوستلو یا د تلفظ د څرګندولو سیستمونه د یوې خوا د ډېرو لوستونکو د پاره مشکل او د بلې خوا د کلمو تلفظ نه افاده کوي ، بلکه یوازې د کلمو د تورو حرکتونه یا د کلمو توري او سیلابونه بیلوالی ښيي . دغه ډول سیستمونه د کلمو د نغیز جوړښت او نغیز خصوصیت سره پوره سمون نه لري.

دغه علت دی چې کله کله قاموس لیکونکي د سترو اشتباهاتو سره مخامخ سوي دي.

د پښتو ژبې په مروج لیکدود کې هغه کلمې چې په /a/ او /ə/ ختمیږي ، د واړه واولونه په یوه توري { ه } سره لیکل کیږي. خو ځینو قاموس لیکونکو دغه دواړه واولونه چې د کلمو په پای کې راغلي وي د تلفظ د افادې په برخه کې ساکن ښودلي دي،

لکه :

(c) ketabton.com: The Digital Library

زړه (س ز س)

زړه (فرِ ف س)

د غږ {ه} علامه چې په پورتنيو کلمو کې راغلې ده، ساکنه نه ده بلکه په لومړۍ کلمه کې د /ə/ او په دوهمه کلمه کې د /a/ د غږونو د څرګندونکې يوه ليک نښه ده.

څرنګه چې د يوې خوا د پښتو ژبې د غږونو او ليک تر منځ بېلتون موجود دی او د بلې خوا د غږ د ول د تلفظ د افادې سيستمونه چې زموږ په قاموسونو کې مروج دي، د کلمو پوره او سم تلفظ نه شي افاده کولای، نو يوازنۍ سمه لاره به دا وي چې په پښتو قاموسونو کې د کلمو تلفظ په لاتيني توري وليکل شي.

په لاتيني توري سره کېدای شي چې د پښتو کلمو سم تلفظ افاده شي.

څنګه چې اوس په پښتو ټولنه کې پر پښتو - انګليسي قاموس کار کېږي، نو ددې دپاره چې د پښتو لغتونو د تلفظ د څرګندولو دپاره د لاتيني توري يو داسې سيستم غوره شي چې د يوې خوا بين المللي شهرت ولري او د بلې خوا په افغانستان کې

(c) ketabton.com: The Digital Library

په ژبنیو تحقیقاتو کې زموږ د پوهانو ترمنځ یو معیاري حیثیت غوره کړی. نو دعمل پو دېرشمه د دوشنبې په ورځ په پښتو ټولنه کې یوه علمي غونډه وشوه. دې غونډې ته د فونیمیکې الفبې د تها کولو دپاره دغه پوهان راغلي وو:

ښاغلی پوهاند عبدالحی حبیبی

ښاغلی پوهاند عبدالشکور رشاد

ښاغلی پوهاند رحیم الهام

ښاغلی عبدالرؤف بېنوا

ښاغلی پوهاند دکتور سید بهاوالدین مجروح

ښاغلی ښپرنوال محمد صدیق روهي

ښاغلی ښپرندوی عبدالله خدمتګار

ښاغلی دکتور مجاور احمد زیار

ښاغلی ښپرنوال دکتور سیدالشاه پولاد

ښاغلی ښپرنوال دکتور دولت محمد

ښاغلی عبدالجلیل وجدي

ښاغلی ښپرنوال دکتور عبدالحکیم هلالي

پہ دې غونډه کې د پښتو ژبې د فونیمیکې الفبې په برخه کې
پوره بحث او غور وسو. ورو ورسته له هر اړخیزې څېړنې، د -
غونډې د ټولو ګډون کوونکو د خوا د پښتو ژبې د ټولو غږونو
دافادې د پاره یو فونیمیک سیستم ومنل شو چې دلته راوړل کېږي

د پښتو ژبې منلې شوې فونیمیکه الفبې

معمول توری	د فونیمیک الفبې توری		
ا	a	اتل، سر، شپه	atal, sar, špa
آ	ā	آس، ویاړ، سبا	ās, wyāṛ, sabā
ب	b	بار	bāṛ
پ	p	پښتو	Paṣto
ت	t	تور	tor
ټ	ṭ	ټول	ṭol
ج	j	جوړ	joṛ
چ	č	چاکو	čākū

(c) ketabton.com: The Digital Library

		دفونیمیکي الفبې توري	معمول توري
ǰāy	ځای	ǰ	ځ
cok	څوك	c	څ
xor	خور	x	خ
dod	دود	d	د
ḍer	ډېر	ḍ	ډ
rap	رپ	r	ر
ṛūnd	ړوند	ṛ	ړ
zoṛ	زوړ	z	ز
žwənd	ژوند	ž	ژ
ẓaǧ	ږغ	ẓ	ږ
samūn	سمون	s	س
šəl	شل	š	ش
ṣāǧəlay	ښاغلی	ṣ	ښ
ǧamay	غمی	ǧ	غ
kār	کار	k	ك

		دفونيميکي الفبې توري	معمول توري
gaḍ	ګډ	g	ګ
lās	لاس	l	ل
mor	مور	m	م
nən	نن	n	ن
maṇa	مڼه	ṇ	ڼ
wādə, žəṛawəl	واده، ژړول	w	و
har, sahār	هر، سهار	h	ه
yor, melmastyā	يور، مېلمستيا	y	ي
saṛay	سړی	ay	ی
hosəy	هوسۍ	əy	ۍ
wir Tši	وير	i	ي
ter, maste	تېر، مستې	e	ې
kor	کور	o	و (مجهول)
lūr Gūru ګورو	لور	ū	و (معروف)
sur	سر (په موسيقۍ کې)	u	پېښ

ebra

ıbra	ابرٛ (حاصل)	1 ×	زبر
nikə, lwastəl	نیکه ،لوستل	ə	زورکی
درځ دځای د بنو ولو دپاره دالاندې علامه منل سوې ده:			
koṭá	کوټه	´	ځځ

احتیاطي: ث (θ)، ح (h)، ذ (d)، ص (s)، ض (z)، ط (t)، ظ (z)، ع (ʕ)، ف (f)، ق (q)، ء (')، معدولهواو (ٚ): جرمني (w)، انگلیسي (v) او روسي (B) په (v).

د فونیمیکي الفبې احتیاطي توري

د پښتو ژبې د فونیمیکي الفبې د جدول په پای کې داحتیاطي په نامه ځینې توري لیکل سوي دي . د ژبنیو مسألو په علمي څېړنو کې ددې تورو لیکلو ته ضرورت لیدل کیږي. په همدې اساس د پښتو ژبې د فونیمیکي الفبې ...

(c) ketabton.com: The Digital Library

سوي دي.

ګڼ وغواړو چي د دخيلو عربي کلمو، لکه : { ثواب، حوض، ذکاوت، صبر، ضرر، طالب، ظالم } اصلي عربي تلفظ او د دغو کلمو پښتو تلفظ سره مقايسه کړو، نو د مقايسي د پاره مجبوره يو چي د پورتنيو کلمو د اصلي تلفظ د افادي د پاره هم په فونيميکي الفبې کي ټاکلي توري ولرو. او س به د لته د مثال په ډول د پورتنيو کلمو پښتو او اصلي عربي تلفظونه په مقايسوي ډول په فونيميکي الفبې سره وليکو :

پښتو تلفظ	اصلي عربي تلفظ	په ليک کي
/sawā́b/	/θawāb/	ثواب
/hawz/	/ḥawẓ/	حوض
/zakāwát/	/ðakāwat/	ذکاوت
/sábər/	/ṣabr/	صبر
/zarár/	/ẓarar/	ضرر
/tālíb/	/ṭālıb/	طالب
/zālím/	/ẓālım/	ظالم

(c) ketabton.com: The Digital Library

همدا رنگه نور احتیاطي توري هم ددې مقصد دپاره لیکل سوي دي. د / ع ، ف ، ق / مفصله شرحه د (فونیمیکه الفبې او دخیلي عربي کلمې) تر عنوان لاندې راغلې ده.

فونیمیکه الفبې او دخیلي عربي کلمې

د پښتو ژبې په مروجې الفبې کې لس داسې توري شته چې په دخیلو عربي کلمو کې راځي. دغه لس توري په عربي ژبه کې دخاصو عربي بږغونو دپاره تاکل سوي دي. که څه هم دغه لس توري په هغو کلمو کې چې پښتو ژبې ته داخلې سوي او اوس په پښتو ژبه کې مستعملې دي، لیکل کیږي، خو پښتانه یې دعربو په شان نه تلفظ کوي. دغه لس توري دادي:

ث ، ح ، ذ ، ص ، ض ، ط ، ظ ، ع ، ف ، ق .

ددغو پورتنیو تورو دجملې څخه ، چې په عربي دخیلو کلمو کې استعمالیږي او دعربي ژبې دخاصو بږغونو نماینده ګي کوي،

(c) ketabton.com: The Digital Library

او وه يې د پښتو ژبې د غږيز جوړښت پر اساس په مفغن ډول تلفظ کيږي.

او وه توري دا دي: ث، ح، ذ، ص، ض، ط، ظ.

مثالونه يې لاندې ښودل کيږي:

په ليک کې	عربي تلفظ	پښتو تلفظ
ثابت	/θābıt/	/sābít/
حاصل	/h̲ās̲ıl/	/hāsıl/
ذکي	/ðaki/	/zakí/
صادق	/s̲ādıq/	/sādíq/
ضعيف	/z̲aʕif/	/zaʕíf/
طاقت	/t̲āqat/	/tāqát/
ظرفيت	/z̄arfiyat/	/zarfiyát/
ث، ص	/θ, s̲/	/s/
ذ، ض، ظ	/ð, z̲, z̄/	/z/
ح	/h̲/	/h/
ط	/t̲/	/t/

(c) ketabton.com: The Digital Library

مګر د {ع، ف، ق} توروو د تلفظ په برخه کې یا خبره بل ډول ده.

/ع/ ۹ / د خیل کانسونینټ دی چې په عربي دخیلو کلمو کې راځي. په لیک کې {ع} لیکل کیږي. ځینې پښتانه یې عربي ته ورته د /ع/ په ډول تلفظ کوي، لکه:

عادت /ʕādát/

وعده /waʕdá/

عسکر /ʕaskár/

مګر ځینې پښتانه یې بیا د وینا په وخت کې بېخي حذفوي او یوازې په هغو واولونو اکتفا کوي چې تر /ع/ وړاندې یا وروسته راغلي وي. د حذفولو طریقه یې په دې ډول ده:

۱) که چېرې د دخیلو عربي کلمو د سیلابونو په سر کې /ع/ وي نو په وینا کې د غږ /ع/ له منځه ځي او یوازې د هغه واول غږ شروع کیږي چې په سیلاب کې تر /ع/ وروسته راغلي وي، یعنې په سیلاب کې د هغه واول غږ شروع کیږي چې تر /ع/ وروسته موقعیت لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

مثالونه یې دادي:

حذف سوی پښتو تلفظ	عربي اصلي تلفظ	په لیک کې
/ādát/	/ʕādat/	عادت
/ājɪ́l/	/ʕājɪl/	عاجل
/ɪbādát/	/ʕɪbādat/	عبادت
/askár/	/ʕaskar	عسکر

۲) که چېرې د عربي دخیلو کلمو د سیلابونو په پای کې /ع/ وي نو په وینا کې د غږ /ع/ له منځه ځي او سیلاب په هغه واول سره پای ته رسیږي چې تر /ع/ د مخه راغلی وي

مثالونه یې دادي:

حذف سوی پښتو تلفظ	عربي اصلي تلفظ	په لیک کې
/mawzó/	/mawẕoʕ/	موضوع
/šuró/	/šuroʕ/	شروع
/ɪstɪmā́l/	/ɪstɪʕmāl/	استعمال
/wɪdā́/	/wɪdāʕ/	وداع

ف /f/ دخیل کانسوننټ دی چې په عربي دخیلو کلمو کې

(c) ketabton.com: The Digital Library

راځي. ځيني پښتانه يې د /پ/ او ځيني يې د عربي تلفظ
په دول /ف/ وايي. مثالونه يې دا دي:

فرمان /farmán/
فاصله /fāsılá/
فکر /fíkar/
صفت /sıfát/

ق /q/ يو دخيل فونيم دی چې په عربي دخيلو کلمو
کې راځي. ځيني پښتانه يې د /ک/ او ځيني يې تقريباً د
عربي تلفظ په دول /ق/ وايي. مثالونه يې دا دي:

قانون /qānún/
قاموس /qāmū́s/
حقايق /haqāyíq/

د پورتني لنډيز يا دوو نخو ته دې نتيجې ته رسيږو چې:

۱) د عربي ژبې تولې هغه دخيلي کلمې چې اوس په پښتو
ژبه کې استعماليږي او په ليک کې د هغو توريو [ث، ح، ذ،
ص، ض، ط، ظ] پکښې راځي د فونيميکي الفبې په داسې

(c) ketabton.com: The Digital Library

توروسره یې لیکوچې ددغوعربي تورو پښتو تلفظ څرګندوي لکه

ثابت /sābit/

صادق /sādiq/

ذکي /zaki/

ضرورت /zarūrát/

ظالم /zālím/

طاقت /tāqát/

حال /hāl/

۲) /ق/او/ف/ د پښتو ژبې دوه دخیل فونیمونه دي. دغه فونیمونه په دخیلو عربي کلموکې چې په پښتو ژبه کې استعمالیږي داکثرو باسوادو پښتنو دخوا عربي ته ورته تلفظ کیږي. په همدې اساس هم په پښتو قاموسونوکې (د دخیلو عربي کلمو د تلفظونو په برخه کې) او هم په فونیمیکې الفبې کې دغه پوتني عربي تورې په هغو لاتیني تورو سره لیکو چې دعربي تلفظونو د څرګندولو دپاره تیا کل سوې، لکه:

قاموس /qāmūs/

قول /qawl/

قلم /qalám/

حق /haq/

حقایق /haqāyiq/

فرق /farq/

فرعي /farçi/

فیصله /faysalá/

فلسفه /falsafá/

فایده /fāydá/

فرمان /farmān/

صفت /s1fát/

هغه دخیلې عربي کلمې چې د تاریخ په اوږدو کې یې خپله بڼه بدله کړې او اوس په پښتو ژبه کې په اوښتي (مفغن) ډول استعمالیږي د پورتنۍ قاعدې څخه مستثنی ګڼل کیږي. د مثال په ډول، د [کمیس، وخت] کلمې چې اوس په دغه شکل ویلې کیږي او هم په دغه شکل لیکلې کیږي،

(c) ketabton.com: The Digital Library

اصلي عربي ليكلي شكلونه يې {قميص، وقت} دي.

که چېرې په قاموسونو کې د دې ډول کلمو تلفظ ليکو او يا غواړو چې دا ډول کلمې په فونيميکي الفبې وليکو، نو داسې به يې ليکو:

کميس /kamís/

وخت /waxt/

په پښتو ژبه کې داسې نورې مغفنې کلمې ستر چې او سي په ليک او لوست کې يوازې په مغفن شکل مستعملې دي، لکه:

اديره /adirá/

اورته /awráta/

او داسې نورې ...

۳) /ع/ د پښتو ژبې يو دخيل فونيم دی. دغه فونيم په دخيلو عربي کلمو کې چې په پښتو ژبه کې استعماليږي، د اکثرو باسواده پښتنو دخوا د کلمو په زياترو برخو کې عربي ته ورته تلفظ کيږي. په همدې اساس هم په پښتو قاموسونو کې (د دخيلو کلمو د تلفظونو په برخه کې) او هم په فونيميکي الفبې کې

د غږپوهنې تورې په څېر لاتيني توريو سره ليکو چې د عربي
تلفظ د خرګندولو د پاره ټاکل سوې دي، لکه:

عادت /ʕādát/

عبادت /ʕɪbādát/

وعده /waʕdá/

استعمال /ɪstɪʕmāl/

د /ع/ فونيم چې د کلمو په پای کې راغلی وي، که څه
هم په اوسني مروج ليک کې ليکل کېږي، خو په زياتو
موارد وکې نه تلفظ کېږي. په همدې اساس هم په پښتو
قاموسونو کې (د دخيلو عربي کلمو د تلفظ په برخه کې) او هم په
فونيميکي الفبې کې د دغو توري تلفظ نه ليکو، لکه:

موضوع /mawzó/

شروع /šuró/

اجتماع /ɪjtɪmā́/

وداع /wɪdā́/

او داسې نور...

د پورتني (فونيميکه الفبې او دخيلي عربي کلمي) بحث په نتيجه کې د پښتو ژبې د بشپړې فونيميکې الفبې توري په دې ډول ټاکل کيږي :

د پښتو ژبې بشپړه فونيميکه الفبې :			
		د فونيميکې الفبې توري	معمول توري
sar, atál, špa	سر، اتل، شپه	a	ا
ās, wyāṛ, sabā	آس، وياړ، سبا	ā	آ
bār	بار	b	ب
paṣtó	پښتو	p	پ
tor	تور	t	ت
ṭol	ټول	ṭ	ټ
sābít	ثابت	s	ث
ǰoṛ	جوړ	ǰ	ج
čākū	چاکو	č	چ

(c) ketabton.com: The Digital Library

		دفونیمیکې الفبې توري	معمول توري
jāy	ځای	ź	ځ
cok	څوك	c	څ
hāsil	حاصل	× h	ح
xor	خوږ	x	خ
dod	دود	d	د
ḍer	ډېر	ḍ	ډ
zaki	ذکي	z	ذ
rap	رپ	r	ر
ṛūnd	ړوند	ṛ	ړ
zoṛ	زوړ	z	ز
žwənd	ژوند	ž	ژ
zağ	ږغ	ẓ̌	ږ
sam	سم	s	س
šlūmbé	شلومبې	š	ش
ṣāğəlay	ښاغلی	ṣ̌	ښ

		دفونیمیکي الفبې توري	معمول توري
sādíq	صادق	s	ص
zarár	ضرر	z	ض
tāqát	طاقت	t	ط
zālím	ظالم	z	ظ
ʕādát, waʕdá, mawzóʕ	عادت، وعده، موضوع	ʕ	ع
ğamáy	غمی	ğ	غ
fāsılá	فاصله	f	ف
qānūn	قانون	q	ق
Kār	کار	k	ک
gaḍ	ګډ	g	ګ
lās	لاس	l	ل
moṛ	موړ	m	م
nən	نن	n	ن
maṇá	منه	ṇ	ڼ
wādə́, žəṛawə́l	واده، ژړول	w	و

		د فونيميکي الفبې توري	معمول توري
har, sahā́r	هر، سهار	h	ه
yor, wyā́r, melmastyā́	يور، وياړ، مېلمستيا	y	ي
kor, obə́	کور، اوبه	o	و
sūr	سور	ū	و
sur	سُر (په موسيقۍ کې) ×	× u	پېښ
ibrá, imzā́	ابره، امضا	× i	زېر
wir	وير	i	ي
ter, masté	تېر، مستې	e	ې
saráy	سړی	ay	ی
heləy	هېلۍ	əy	ۍ
niká, zṛə	نيکه، زړه	ə	زورکې

د وهمه برخه

په دې برخه کې د پښتو ژبې د فونيمکي
الفبې د زده کړې د پاره يو څو شعرونه
او لنډۍ هم په اوسني مروج ليک
او هم په فونيميک الفبې سره ليکل سوي دي.

دکوهستان شفق

dəKohestā́n šafáq

هندوکش پر سر لمبې دي
که اسمان سره کناره ده

hendūkúš pər sar lambé di
Kə asmā́n sra Kenārá da

دکوم سوي زړګي آه دي
يا د وينو فواره ده

də Kūm sə́wi zırgi·āh day
yā də winū fawārá da

که چنګيز دعصر توره
چې له تيکي را بکاره ده

(c) ketabton.com: The Digital Library

Kə čangéz də ʕásər tū́ra
či lə téki rāṣkārá da

یا خو بل د میني اور دی
دفلک پرې سوی کور دی

yā xū bal də míni or day
də faláK pre səway Kor day

دسکندر د وخت شهید دی
پحسرت گوري بگرام ته

də sKandár də waxt šahíd day
Pə hasrát gū́ri bagrā́m tə

یا لیوال روح د عاشق دی
چي ورځي د یار سلام ته

yā lewā́l roh də ʕāšuq day
či wərǰí də yar salā́m tə

یا واله د سرو شرابو
چي توییږي یو جام ته

yā wālə́ də sro šarābū
Či tūyiẓi yəwə́ jām tə

دا میدان د کربلا دی
که سالو سور د لیلا دی

dā maydā́n də Karbalā́ day
Kə sālū́ sūr də laylā́ day

دا زړگی د آسمان و چاود
که سینه د دېوانه ده

dā zıṛgáy də asmā́n wə́čāwə
Kə siná də dewānā́ da

یا ساقی له لاسه ښکته
چپه سوي پیمانه ده

yā sāqí lə lāsá ṣkə́ta
čapá sə́we paymāná da

او که دري د عبرت لیک دی
ښه رنگینه افسانه ده

aw kə dars də ɩbrát lik day
ṣə rangína afsāná da

موږ ته یاده جانبازي کړي
د نیکونو سربازي کړي

mūẓ tə yáda jānbāzí kṛi
də nikū́nū sarbāzí kṛi

د مؤمن د زړه په وینو
شیرینو سور کړی لاس دی

də momín də zṛə pə winū
širinó sūr káray lās day

که کفن د شهیدانو
پرښتو نیولی پاس دی

kə kafán də šahidā́nū
pariṣtó niwə́lay pās day

یا د نیا کی خونریزي ده
پر افق یې انعکاس دی

yā dunyā́ ki xūnrizí da
pər ofúq ye inikā́s day

یه ، شفق دکوهستان دی
را چاپېره • پر اسمان دی

ya, šafáq də kohestā́n day
rāčāpéra pər asmā́n day

دې شفق کې ستورې ښکارې
که صدف دې سره دریاب کې

de šafáq ki stū́ri ṣkā́ri
kə sadáf di srə daryā́b ki

یا حساس زړه د شاعر دی
چې ډوب سوی په خوناب کې

yā hasā́s zṛə də šaʕír day
či ḍūb sə́way pə xūnā́b ki

یا یتیم دی او ښکلي ثقا تخي
د دې دهر په سیلاب کې

yā yətim day ŭṣki cāci
ðəðe ðáhar pə selāb ki

که سپین غاښ دي ځلیږه کي
د محبوبي پسره خوله کي

kə spin ğāṣ di jaleðə ki
ðə mahbūbi pə sra xulə ki

دا پر غړونو اوریځ نه ده
دود سو جګ له کوهستانه

dā pər ğrŭnū oryáǰ nə ða
dūð sū jəg la kohestāna

یا سپیري پاڼي تاریخ دی
چي قصې کړي له بامیانه

yā speré pāṇi tārix ðay
či qəsé kṛi lə bāmyāna

یا خوګرد زموږ دپښو دی
چي باج خيلي له آسمانه

(c) ketabton.com: The Digital Library

yā xū gard zumúẓ də pṣo day
či baj áxli lə asmána

دا چې شنې د کې ولې دي
د اسمان د مخ خولې دي

ðā či šne ðəki walé di
ðə asmán də məx xwle ði

لنډۍ

ته بختور یې سوداګره
چې مرغلرې خرڅوې شمېرې خالونه

tə baxtawár ye sawdāgára
či marǧalə́ri xarcawé šmeré xalúna

ما د اسمان سپینه سپوږمۍ کې
چې د جانان پر کیږدۍ تل ولاړه یمه

mā ðə asmán spína spoẓməy ke
či ðə jānán pər kiẓdə́y təl walára yə́ma

سپینې کوټې دې کنډوالې سي
زما یادیږي د کیږدۍ ښه شمالونه

spini Koṭe di Kanḍwāké si
zmā yādiẓi də Kiẓdə́y ṣə šamālū́na

که دیدن کړې ګودر ته راسه
زه به منګی په لپو ورو-ورو ډکومه

Kə didán Kṛe gūdə́r tə rā́sa
zə bə mangáy pə lə́pū wrṓ_wrṓ ḍaKawə́ma

ګودر ته جم راپسې راسه
یوه شېبه به دې په ښه زړه وینمه

gūdə́r tə jəm rāpasé rā́sa
yawá šebá bə di pə ṣə zṛə wəwinə́ma

خوله به د خدای په رضا درکم
منګی مې ولې ښوروې لنده دې کړمه

xwlə bə də xdā́y pə razā́ də́rKam
məngáy mi wə́li ṣorawé landá di Kṛə́ma

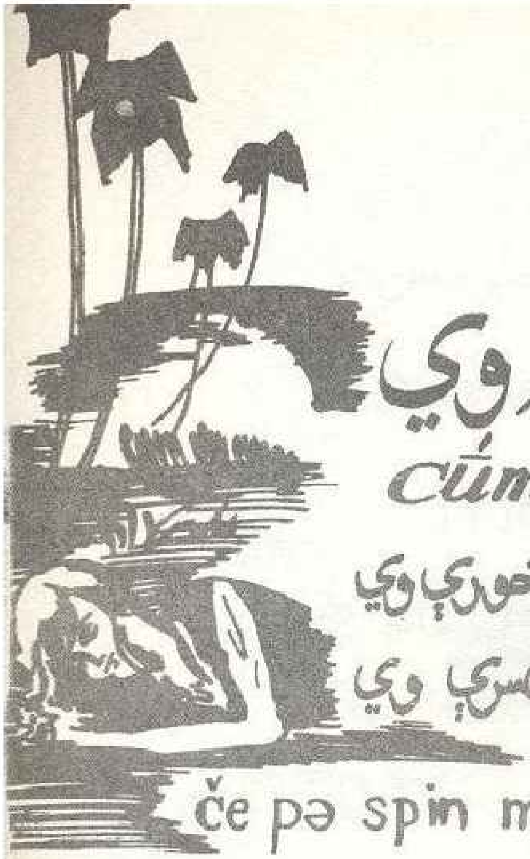

څومره به ښه وي

cū́mra bə ṣ̌ə wi

چې په سپین مخ دې زلفې خورې وي
سترګې دې تورې شونډې دې سرې وي

če pə spin məx de zə́lfe xwaré wi
stə́rge de tóre šū́nḍe de sre wi

زه یم او ته یې نازو نخرې وي
څومره به ښه وي، څومره به ښه وي

zə yəm aw tə ye nā́zo naxré wi
cū́mra bə ṣ̌ə wi, cū́mra bə ṣ̌ə wi

چې زه حیا کړم او ته شوخي کړې
زه جرئت نه کړم خو ته مستي کړې

če zə hāyā́ Kṛəm aw tə šoxí Kṛe
zə jurát nə Kṛəm xu tə mastí Kṛe

شې مهربانه او دلداري کړې
څومره به ښه وي ، څومره به ښه وي

še mehrabā́na aw deldāri Kṛe
cū́mra bə ṣə wi, cū́mra bə ṣə wi

چې مې حیا شي لږ غونډې لرې
زه در نږدې شم ته وایې لرې

če me hayā́ ši laẓ ğū́nde láre
zə dər nezdé šəm tə wā́ye láre

در ته شروع کړم د عشق سندرې
څومره به ښه وي ، څومره به ښه وي

dər tə šuró Kṛəm də ʕıšq sandáre
cū́mra bə ṣə wi, cū́mra bə ṣə wi

چې ستا په غاړه وي امیلونه
زه دې وربل کې ځړمه گلونه

če stā pə ğā́ṛa wi amelū́na
zə de warbál Ke ẓdə́ma gulū́na

(c) ketabton.com: The Digital Library

ته راته وایې د زړه حالونه

څومره به ښه وي، څومره به ښه وي

tə ráta wáye də zṛə hālū́na

cū́mra bə ṣə wi, çū́mra bə ṣə wi

چې درته وایم په ما یې ګرانه

له ټول عالمه له درسته جهانه

če dərtə wáyəm pə mā ye grāna

lə ṭol ʿāláma lə drəst jahána

ته وایې نه یم دومره ارزانه

څومره به ښه وي، څومره به ښه وي

tə wáye nə yəm dū́mra arzā́na

cū́mra bə ṣə wi, cū́mra bə ṣə wi

چې شم بېخوده او هرڅه وایم

دېره دې زیاته تر له حده ستایم

če šəm bexúda aw hárca wā́yəm

ḍéra de zyā́ta lə háda stā́yəm

ته راته وايې چې زه خو ستايم
خومره به ښه وي، خومره به ښه وي

tə rāta wāye če zə xū stáyəm
cū́mra bə ṣə wi, cū́mra bə ṣə wi

لنډۍ

د نجلۍ تي ته مي لاس ووړ
د غرڅنۍ په څېر يې ووهل ټوپونه

də njələ́y ti tə mi lās wárwər
də ğarcanə́y pə cer ye wáwa həl ṭopū́na

د نجلۍ درې شيه مزه کړي
تنګي پايڅې زري پڼې واړه ګامونه

də njələ́y dre šáya mazá kṛi
tə́ngi pāycé zri paṇé wāṛə́ gāmū́na

چې خولې مې خوږې صرفه پرې مه کړه
شکره نه ده چې په تول به کړ سينه

či xwlə mi xwre sarfá pre məkṛa
šakára nə́da či pə tol bə káma sina

سبا به بیا کـړي باریږي
د دښت ګلان به ستالمنه بـو یـوینه

səbā́ bə byā káḍi bāriẓi
də dašt gulā́n bə stā ləmə́na būyəwína

چې د وصال د پیالو وېش و
زه په ځنځیر د خپل قسمت تړلې ومه

či də wisā́l də pyāló weš wū
zə pə ǰənǰír də xpəl qismát təṛále wə́ma

که دي د یدن زما په کار وي
سپوږمۍ ته ګوره زه پر بام ولاړه یمه

kə di didā́n zumā́ pə kār wi
spoẓmáy tə góra zə pər bām walā́ṛa yə́ma

(c) ketabton.com: The Digital Library

Spoẓmáy

سپوږمۍ

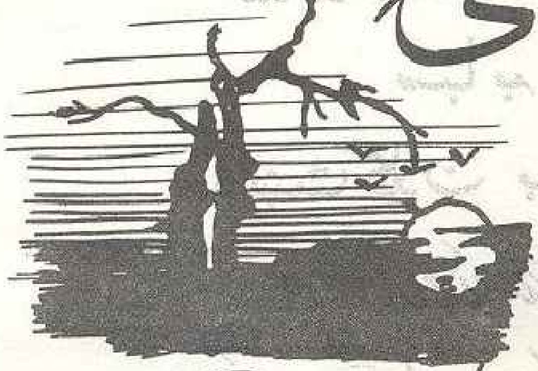

دآسمان لويه دنيا کي
ترسپوږمۍ ښکلي زيبا يې

Də asmān lóya dunyā́ ki
tə spoẓmáy ṣ̌kwəle zebā́ ye

رنگ الوتي گونه زرده
تر ويشتلي په زړه څا يې

rang alwū́te gūná zárda
tə wistále pə zṛə čā́ ye

جوړه ما غونډي غمجنه
څوک دي نستريک تنها يې

jóṛa mā ğū́ndi ğamjəna
cok di nəṣ̌tə yak tanhā́ ye

(c) ketabton.com: The Digital Library

راته وواییه له میني
څه در سوي نازنیني

rā́tə wə́wāya lə mini
ca dər sə́wi nāzanini

لاله هانده سره سوري
په ښپه هر ځای کې ولاړه

lālahā́nda sará sóre
pə ṣ̌pa har ǰāy ki walā́ṛa

محبت یو په زړه سوي
راسه کښېنو سره دواړه

muhabát yū pə zṛə sə́wi
rā́sa kṣ̌enū sará dwā́ṛa

زه به تاته زړګي تش کړم
ته وماته لاس تر غاړه

zə bə tā́ta zıṛgáy taš kṛəm
tə wəmā́tə lās tər ǧā́ṛa

غم د مینې به نیمې کړو
په یوازې سر مه ژاړه

ǧam də míni bə nimáy kṛū
Pə yəwā́zi sar məžā́ṛa

ښایسته یې ګلالۍ یې
د اسمان پېغله نجلۍ یې

ṣāyistā ye gulāləy ye
də asmā́n pég̃la njəláy ye

لکه اوس چې یې پخوا هم
د مینو هرځای مله وې

lə́ka as či ye pəxwā́ ham
də məyə́nū hárǰāy mla we

خوار مجنون که پر سارا و
ته هم سمه ورسره وې

xwār majnū́n kə pər sārā́ wū
tə ham sáma wərsarā́ we

د شیرینې حال دې ولید
د فرهاد په غم کې ته وې

də širini hāl di wəlid
də farhād pə ğam ki tə we

چې به راز د مینې خپور وو
د هغه مجلس دېوه وې

či bə rāz də mini xpor wū
də hağə́ majlə́s ḍewá we

مقتولان د عشق لیدل تا
په ورو ورو به پرې ژړل تا

maqtūlān də ʿišq lidə́l tā
pə wro- wró bə pre žaṛə́l tā

وفاداره معشوقه یې
د عاشق د زړه توته یې

wəfādāra maʿšūqá ye
də ʿāšiq də zṛə ṭoṭá ye

لنډۍ

طالبه خدای که به ملا سي
پر کتاب پروت یې یادوي شینکي خالونه

taléba xdāy kə ba mulā́ se
pər kitā́b prot ye yādəwé šinkí xālū́na

طالبه روند سي کتاب کت که
ستا د کتاب تر حاشو ډېر دي زما خالونه

tāléba ṛūnd se kitā́b kat ka
stā də kitā́b tər hāšó ḍer di zmā́ xālū́na

راسه د خان نوکري پرېږده
نوکر زما سه سپینه خوله به درکومه

rā́sa də xān nokarí prézda
nokā́r zumā́ sə spína xwlə bə ḍərkawə́ma

(c) ketabton.com: The Digital Library

ټینګه مې مه نیسه په غېږ کې
سبا به بوی د لونګین درڅخه ځینه

tínga me mə nisá pə ğeẓ ki
sabā́ bə būy də lawangín dər cáxə jīna

خلک په چول کې تالا کیږي
زه د اشنا تر سینې لاندې تالا سومه

xálak pə čol ki tālā́ kīzi
za də āšnā́ tər siné lā́ndi tālā́ swə́ma

یو واري ټینګه په غېږ راسه
چې د ټټر روپۍ دې ګډې وډې کړمه

yaw wā́ri tínga pə ğeẓ rā́sa
či də ṭəṭə́r rūpə́y di gə́ḍi wə́ḍi krə́ma

ساقي
saqí

ساقي چرته کاسه نيمه شراب لري که نه؟
په خوا کښې چرته چنګ و يا رباب لري که نه؟

sāqí čárta kāsá níma šarāb laré kə na?
pə xwā kşe čarta čángū yā rabāb laré kə na?

ثواب د زاهدانو ملايانو شه نصيب
رندانو ته رنګين غوندې عذاب لري که نه؟

sawāb də zāhıdānū mulāyānū šə nasíb
rındānū tə rangín ğúnde azāb laré kə na?

مسيحه! دا منمه چې ته مړي راغوې
دارو چرته د سوي زړه کباب لري که نه؟

masíha, dā mənəma če tə mạri rağawé
dārū čárta də səwi zṛə kabāb laré kə na?

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې مستو ته مباح کاندې په میو لمبې بدل
اوس وایه ملاجانه! چې کتاب لرې کړنه؟

če mástu tə mabā́h kā́ndi pə máyū lambedə́l
os wā́ya mulājā́na če kitā́b laré kə na?

راغلی یم د اخپله دنیاګۍ لاهو کوم
دې خم کښې څه قطره نیمه شراب لرې کړنه؟

rāğə́lay yəm. də́ xpə́la dunyāgə́y lāhū́ kawə́m
de xum kše ca qatrá nima šarā́b, lare kəna?

د خم بې عزتي ده او چې شونډې د اجمل
راوړه ساقي څه مې ناب لرې کړنه؟

də xum be ızatí da ūče šū́nḍe də ajmál
rāwā́rawa sāqí cə may nāb lare kə na?

Spoẓmə́y
سپوږمۍ

سپوږمۍ د لوړو غرو د پاسه شوېده شوېده
سپینه رڼا په لویو دښتو خورېده خورېده

spoẓmə́y də lwáru ğro də pāsa ṣwayedá swayedá
spína rəṇā pə lúyū dáṣto xwaredá xwaredá

وږمې د ګلو له عطرونو سره
شپې د شپېلو له آوازونو سره

waẓmé də gúlū lə satrū́nū sará
špe də špəṇó lə āwāzū́nū sará

نشې د مېو له جامونو سره
زما په لاس کښې څڅکې ونه د ګناه اچول
توبه وه ماته

naše də máyo lə jāmū́nū sará

zmā pə lāsó kṣe janjīrū́na də gunā́ ačawә́l
tobá wa mā́ta

زه دنشي له پيچو تابه اوښتم اوښتم
دا دمچکو له گرميو تاويده تاويده

zə ðə našé lə pičó tā́ba awuṣtә́m awuṣtә́m
ðā ðə mačә́kū lə garmә́yū tāwedá tāwedá

ماله عصيان او گناهونو سره
دې له مستى او هوسونو سره

mā lə ʕasyā́n aw gunāhū́nū sará
ðe lə mastә́y aw hawasū́nū sará

ساقي له ډکو گيلاسونو سره
لاڅې دميني دوفا او دمستى کولي
حيا ويده وه

sāqí lə ḍә́kū gilāsū́nū sará
láfe ðə míne ðə wafā́ aw ðə mastә́y kawále
hayā́ widá wa

دا په مستۍ کې زما له غیږې رنګیده رنګیده
زه په هوس او په ګناه کې ډوبیدم ډوبیدم

də pə mastə́y ki zmā lə ǧiẓe ṛangedá ṛangedá
zə pə hawás aw pə gunā́ ki ḍūbedə́m ḍūbedə́m

له تازیو تازیو ارمانونو سره
له ښکلو ښکلو عذابونو سره

lə tázyū tázyū armānū́nū sará
lə ṣkúlū ṣkúlū ʿazābū́nū sará

د زلمیتوب له کړاونو سره
د سباوون رڼا د ستر پرده وڅیرله
مینه رسوا شوه

də zalmitób lə kaṛāwū́nū sará
də sabāwū́n rəṇā́ də sátar pardá wə́ciṛəla
mína rʷswā́ šwa

محشر

mahšar

شیخه مه راځه محشر دی مځکه سوځي اسمان سوځي
خم له اوره سره چوي پیاله سوځي مستان سوځي

šáyxa mərāja mahšár day mjə́ka swə́ji asmán swə́ji
xum lə óra sará čáwi pyālá swə́ji mastán swə́ji

د سکروټو مجمرونه د سینو ګرداب ته لویږي
په دوزخ کي پایکوبي ده څپه سوځي توفان سوځي

də skarwə́ṭū majmarúna də sinó gardā́b tə lwíẓi
pə doẓáx ké pāykóbí da capá swə́ji tofán swə́ji

د سوما له خمه لاخلي د جمشید په جام جامونه
د زردشت لحد اور واخیست خرقه پوش زاهدان سوځي

də somā́ lə xúma áxli də jamšéd pə jām jamúna
də zardā́št lahad or wā́xist xərqapóš zāhidā́n swə́ji

مهارت د عمر غواړي په مجلس کښي ورګډېږي
د پخو رندانو ځای دی سست مذهب او ایمان سوځي

mahārát də súmar ğwā́ṛi pə majlə́s či wərgaḍíẓi
də pəxó rındā́nū jāy ḍay sust mazhā́b aw imā́n swə́ji

بدمستي ده هیاهوی دی توبې سر پر سر ماتیږي
چیغې ورغلې محراب ته توبه سوځي شیخان سوځي

badmastí da hayāhū́y day tobé sar pər sar mātíẓi
čīğī wárğle mıhrā́b tə tobá swə́ji šayxā́n swə́ji

د امسلک د خرابات دی په هر خم کي خرابه دي
حریفان پکښي غرقیږي ساقي سوځي رندان سوځي

dā maslák də xarābā́t day pə har xam ki xarābə́ydi
harifā́n pakšé ğarqíẓi sā́qi swə́ji rındā́n swə́ji

د مطرب شهباز په لاس دی د احساس نغمې سره کړه
عقل فکر او ارسطو افلاطون او لقمان سوځي

də mutrı́b šahbā́z pə lās day də ıhsā́s nağmáye srakṛa
ságal fikar or aristay aplatū́n aw luqmā́n swə́ji

(c) ketabton.com: The Digital Library

عقل لاړه ورکه کړې د جنون غیږې ته لویږي

د مجنون فکر سلطان دی دانا سوځي نادان سوځي

ṡāqal lāra wrəka kāṛe də junūn ğizi tə lwiẓi

Də majnūn fikar sultān day dānā swəǰi nādān swəǰi

پای

د نصیر "هنر" پښتون په خط

(c) ketabton.com: The Digital Library

دکتور عبدالحکیم هلالی
دکتاب مؤلف

(c) ketabton.com: The Digital Library

DR. ABDUL HAKIM HELALI

PASHTO PHONEMIC ALPHABET

Pashto Academy

KABUL, 1976

Government Printing House

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library